

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.18849003>

MARCH 2026

Felsefi Megalomani Eleştirisi: Karl Popper’a Göre Felsefe Yapmak

Critique of Philosophical Megalomania: Doing Philosophy According to Karl Popper

Rafız MANAFOV

Muş Alparslan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

r.manafov@alparslan.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0812-8554>

Özet

Karl Popper bilim felsefecisi olmanın yanı sıra, siyaset, epistemoloji, ahlak ve diğer felsefe alanlarındaki özgün fikirleriyle meslektaşlarını kendisiyle hesaplaşmak zorunda bırakan bir düşünürdür. Felsefenin temel sorununun neler olması gerektiği, felsefeye özgü bir dilin olup olmadığı, felsefe yapmayı zorlaştıran ve felsefeyi anlaşılabilir kılan engellerin neler olduğu gibi sorunlar Popper’ın felsefi düşüncesinin merkezinde yer alan konulardır. Biz de çalışmamızda bu meseleyi temele alarak, felsefe için her zaman güncel olan mezkur sorunları filozofumuz açısından değerlendirmeyi amaçlamaktayız. Karl Popper’a göre felsefenin en büyük değeri, fark edilmeyen çelişkileri ve sorunları ortaya koymaktır. Filozoflar ayrıcalıklı insanlar değil, sorgulayan bireylerdir. Karl Popper, felsefi sorunların yalnızca dilsel bilmecelelerden ibaret olmadığını, gerçek ve ciddi sorunlar içerdiğini savunur. Ona göre, bu sorunlar olgulara, hipotezlere ve çıkarsamalara dayanır. Görüleceği üzere Popper’ın felsefe anlayışında, onun çağdaşlarından ve meslektaşlarından temel konularda ayrıştığını gözlemlemek zor değildir. Bu açıdan, felsefeye bakışının hem eleştirel hem de sorun-çözücü olduğunu söylemek mümkündür. Felsefeyi hakikat arayışı olarak tanımlayan Popper, filozofların özel kişiler olduğu, Platon’un ifadesiyle filozof-kral düşüncesine karşıdır. Çalışmamız, felsefe ve filozofa bu bakış açısıyla yaklaşımın güncel epistemik karmaşaları çözmek ve aydınlatmak anlamında yararlı olacağı düşünülmektedir. Makalemiz felsefi analiz ve yorumlayıcı nitel yöntemlerle ele alınmıştır. Gerektiğinde kavram çözümlemesi ve eleştirel değerlendirme de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Felsefe, Popper, Hakikat Arayışı, Felsefi Megalomani, Filozof-Kral Eleştirisi

Abstract

In addition to being a philosopher of science, Karl Popper is a thinker whose original ideas in politics, epistemology, ethics, and other areas of philosophy have compelled his contemporaries to engage with and critically assess his work. Central to Popper’s philosophical thought are questions such as: What should be the fundamental problems of philosophy? Is there a language specific to philosophy? What are the obstacles that make doing philosophy difficult and render it obscure? In this study, we aim to evaluate these perennial philosophical questions from Popper’s perspective. According to Popper, the greatest value of philosophy lies in revealing unnoticed contradictions and problems. Philosophers are not a privileged class, but questioning individuals. Popper argues that philosophical problems are not merely linguistic puzzles but are grounded in facts, hypotheses, and logical inferences. As can be seen, Popper’s philosophical approach distinguishes itself from many of his contemporaries by being both critical and problem-oriented. He defines philosophy as

a quest for truth and rejects Plato's notion of the philosopher as a superior figure, as embodied in the "philosopher-king" ideal. This study has been prepared with the belief that Popper's approach to philosophy and the philosopher may offer valuable insights for resolving contemporary epistemological confusions. Our article is approached using philosophical analysis and interpretive qualitative methods. When necessary, conceptual analysis and critical evaluation are also included.

Keywords: Philosophy, Popper, Quest for Truth, Philosophical Megalomania, Critique of the Philosopher-King

GİRİŞ

Karl Popper'ın felsefesini tam olarak kavrayabilmek, onun epistemolojisini ne ölçüde anlayabildiğimizle doğrudan ilişkilidir. Gerek bilim gerekse felsefe için bilginin doğası ve sınırlarının belirlenmesi, bu alanların yapısı, içeriği ve amaçları açısından belirleyici bir rol oynar. Kendisini "eski kafalı bir modernist" olarak tanımlayan Popper'a göre, felsefe insani faaliyet olması açısından her türlü eleştiriye açık olmalı ve dogmatizmden uzak durmalıdır. Bu anlamda Platon'un filozof-kral görüşünü fazla iddialı bulan Popper, felsefenin her şeyin kesin bilgisine sahip olduğu fikrinin yanlışlığı üzerinde ısrar eder. Kimi filozof ve aydınlar tarafından esrarlı ve "karanlık" bir dil kullanmağa belirtir ve bu karanlık dil sayesinde derinlik algısı oluşturma çabasını eleştirir. Özellikle bilim felsefecisi kimliğiyle tanınan Popper için her felsefi ya da bilimsel tartışma, temelde bir hakikat arayışıdır. Bu nedenle, en azından yapısal düzeyde, belirli etik-epistemolojik ilkelere dayanması gerekir. Popper, bu ilkelerden özellikle üçüne dikkat çeker:

1. *Yanılabilirlik İlkesi*: "Ben yanlış olabilirim, sen haklı olabilirsin; ve elbette ikimiz de yanılıyor olabiliriz."¹

2. *Rasyonel Tartışma İlkesi*: "Eleştirel tenkit" (kritik değerlendirme) esastır; tartışmalar, öznellikten mümkün olduğunca arındırılmalı, delil ve mantık temeline oturtulmalıdır.

3. *Hakikate Yaklaşma İlkesi*: Anlaşmak zorunda değiliz ama tartışma ve eleştiri sayesinde doğruya biraz daha yaklaşabiliriz.²

Bu çalışmanın amacı, yukarıda belirtilen ilkelerden hareketle, felsefeye yöneltlen çeşitli iddia ve eleştirilerin Karl Popper perspektifinden ne ölçüde temellendirilebileceğini değerlendirmektir. Çalışma, felsefe yapmanın özünde insani bir etkinlik olduğunu; insanı diğer varlıklardan ayıran en belirgin niteliğin aklını kullanma yetisi olmakla birlikte, bu akılsallığın da belirli sınırlar taşıdığını savunmaktadır. Bu bağlamda, entelektüellerin kendilerini ayrıcalıklı ve üstün bir sınıf olarak konumlandıklarını ve bu tutumla "felsefi megalomani"ye varan bir tavır sergilemelerini eleştirel bir bakışla sorgulamaktadır Aynı zamanda, hem bilim-felsefe çevrelerinde hem de gündelik düşünce dünyasında felsefeye dair yaygın biçimde kabul gören bazı kanaatlerin isabetsizliğini

¹ Karl Raimond Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*, çev. Harun Rızatepe (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989), 526.

² Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*, 516.

ortaya koymak da çalışmanın hedefleri arasındadır. Makalemizin bir diğer mütevazı amacı ise, çoğu zaman yanlış anlaşılan insani etkinliklerden biri olan felsefenin, hakikatin mutlak sahibi olma iddiasını değil, hakikate yönelme çabasını esas alan bir disiplin olduğunu hatırlatmaktır. Bu bağlamda, filozofun temel hedefinin muhatabını ikna ya da manipüle etmek değil; çağının aydını olarak, eleştirel düşünceye ve kanıtlara dayalı tartışmalar yoluyla hakikate bir adım daha yaklaşmak olduğu vurgulanmaktadır.

1.Felsefi Megalomani ve Ayrıcalık Yanılgısı

Popper’a göre, bir filozofun yapabileceği en değerli şey, daha önce fark edilmemiş bir gizemi, sorunu ya da çelişkiyi ortaya çıkarmaktır. Ona göre, bir çelişkinin farkına varmak, herhangi bir bilmeden çözülmesinden daha büyük bir başarıdır. Filozof, bizleri rahatsız eden soruları gün yüzüne çıkaran kişidir. Tıpkı Hume’un Kant üzerinde yarattığı etki gibi, filozof bizi "dogmatik uyukumuzdan" uyandıran, düşünce dünyamıza yeni ufuklar açan kişidir. Bununla birlikte Popper, yalnızca Hume’un etkisini takdir etmekle kalmaz; Kant’ı da doğa bilimlerinin ardındaki gizemi ilk kavrayan düşünür, Newton fiziğine anlamlı katkılar sunmuş ve tüm zamanların en büyük kozmologlarından biri olarak görür. Popper felsefenin ve filozofun tanımı ile ilgili açık ve net ifadelerle ve yalın konuşur. Bir kere filozoflar ayrıcalıklı bir sınıf değildir, sıradan insanlardan her biri birer filozoftur. Ancak, bazıları diğerlerinden daha fazla felsefeyle uğraştıkları, ya da felsefi akıl yürütme yetenekleri diğerlerinden tebarüz ettikleri için ‘filozof’ adını taşırlar.

635

Bu manada, Popper akademisyen felsefecilerin ayrıcalıklı ve seçkin grup olduklarını da yadsımaz. Fakat onların görüşlerine, yaklaşımlarına ve çalışmalarına sorgulanamaz ve eleştirilemez gözüyle bakılmasını da kabul etmez. Popper, gençliğinde Einstein’ın Viyana’daki bir dersine katıldığında, anlatılanları kavrayamayacak kadar zor bulmuş ve adeta sersemlemiş hissetmiştir. Ancak onu asıl etkileyen, Einstein’ın kendi teorisini belirli testleri geçemezse geçersiz sayacağını açıkça söylemesidir. Örneğin, “Eğer yerçekimi kaynaklı spektral çizgilerin kızıla kayması gözlenmezse, genel görelilik teorisi savunulamaz”³ demesi, Popper’a göre gerçek bilimsel yaklaşımın bir göstergesidir. Popper, bu tavrı "eleştirel/ussal yöntem" olarak tanımlar. Çünkü Einstein, teorisinin hangi durumlarda yanlışlanabileceğini açıkça ortaya koymuştur. Bu tutum, dönemin doğrulamacı anlayışlarından farklıdır. Buna karşılık Popper, Marx, Freud ve Adler’in kuramlarını eleştirir. Çünkü onların görüşleri, yanlışlanamaz niteliktedir; her durumu açıklayabildiklerini iddia ederler ama bu iddialar test edilemez. Popper’a göre, bilimsel olmayan bu tür dogmatik yaklaşımlar, eleştiriye kapalı oldukları için bilimsellikten uzaktır.

Karl Feyerabend, Popper’ın Freudcu Psikanaliz kuramına yönelik eleştirilerini oldukça yüzeysel bulur. Feyerabend’e göre, Freud’un teorisi iddia edildiği gibi bilim dışı değil, tam tersine

³ Albert Einstein, *Relativity: The Special and the General Theory. A Popular Exposition* (London: Methua Co., 1920), 132.

bilimsel düşünceye farklı bakış açıları kazandırmıştır. Buna karşın, Popper'ın sıkça örnek verdiği Einstein'ın görelilik kuramı, Freud'un kuramı kadar yoğun bir eleştiriyle karşılaşmamıştır. Feyerabend ayrıca, Popper'ın öne sürdüğü şekilde Adler'in yaklaşımının hiçbir zaman gerçek anlamda bir “psikoloji garabeti” (ya da ucubesi) olarak değerlendirilemeyeceğini savunur.⁴

Popper'ın en çok önemseydiği bu yüzden de en fazla eleştirdiği filozof Platon olmuştur. Platon'u birkaç konuda felsefi eleştiri yağmuruna tutar. Popper, Platoncu felsefeyi genel olarak, değişimi hor gördüğü, özgür düşünceden korktuğu ve ırkçı özellikler taşıdığı için eleştirmektedir. Kuşkusuz, Platon'un filozof-kral düşüncesi bu eleştirilerden nasibini alan fikirlerin başında gelir. Platondan sonra megalomani en çok filozoflar arasında görülmüştür.⁵ Ona göre, Platon her ne kadar *Devlet* eserinde “filozof kimdir?” sorusuna “gerçeği seven (*philo sophos*) kişi” cevabını verse de, kendisi bundan pek emin değildir. Çünkü başka yerlerde⁶ alabildiğine yalan söyleyip insanları aldatmanın egemen krallık ayrıcalıklarından biri olduğunu irkilmeksizin açıklamaktadır: “Şehrin yararına olmak üzere, yalan söyleyip hem düşmanlarını hem de kendi yurttaşlarını aldatmak, olsa olsa şehir yöneticilerinin işidir; başkaları bu ayrıcalığa karışmamalıdır”-der.⁷ Popper, Platon'un şehrin yararına ifadesini, onun ahlaki ölçütü ortak fayda ilkesine indirgemesi olarak değerlendirir. Platon'un böylesine pragmatik ve totaliter bir ahlak anlayışını savunmaktan⁸ çekinmemesi, Popper'ı oldukça rahatsız eder. Platon'un işlevselci yaklaşımı, yalnızca siyasetle sınırlı kalmaz; filozofu ve felsefeyi tanımlarken de bu yaklaşımı sürdürür. Platon'a göre yönetici filozof-kral, gerekirse yalan söyleme ayrıcalığına sahip olmalıdır. Ancak bu anlayış bir çelişki barındırır: Aynı türden bir yalanı başka biri söylediğinde, Platon bunun şehirde kötü bir geleneğe dönüşebileceği gerekçesiyle cezalandırılmasını ister. Popper'a göre, Platon'un “gerçeği seven filozof” tanımıyla kastettiği kişi de aslında böyle biridir. Çünkü Platon, filozofun — özellikle filozof-kral olarak — gerçeğin aşığı olmasının yanı sıra, yalan ve aldatmacaları halkın yararına olacak şekilde kullanma cesaretine de sahip olması gerektiğini savunur.⁹

Platon için filozof-kralın ilk ve en önemli görevi, şehrin kurucusu ve yasa koyucusu olmalıdır. Çünkü, devletin ideal formunun diyalektik akıl yürütme sayesinde bilinmesi ve adaletle yönetilmesi¹⁰ mümkündür ki, bunu da en iyi yapan filozoftur. Filozof, alelade insanlar gibi, duyumlanabilir şeyleri ve onların “güzel seslerini, renklerini, biçimlerini” sevmez, güzelliğin gerçek doğasını, yani güzellik formunu ve ideasını bilir ve ona hayrandır. Bu açıdan filozof varlığı parçasal olarak değil, bütünsel olarak kavrar ve temaşa eder. İdeal devletin de nasıl olduğunu en iyi bilen ve onun kopyası olarak erdemli şehrin kurucusu olmaya hak kazanan kişi de filozof

⁴ Paul Karl Feyerabend, *Three Dialogues on Knowledge* (Basel: Blackwell, 1991), 85.

⁵ Karl Raimond Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, çev. İlknur Aka (İstanbul: Yapı KrediYayınları, 2016), 187.

⁶ Platon, *Devlet*, çev. Ahmet Çalışkanlar (İstanbul: Maviçatı Yayınları, 2017), 132-34.

⁷ Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*, 151.

⁸ Platon, *Devlet*, 62 (377 a., 377 b.)

⁹ Aydın Işık, "Platon'un Devlet'inde/Politeia'sında Yalanın Ontolojik Yapısı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/1 (Ocak 2018), 6.

¹⁰ Ayşe Gül Çıvgın, "Platon'un Adalet ve Filozof-Kral Anlayışı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Mart 2018), 224.

olmalıdır. Ancak gerçek filozoflar şehrin ana planını çizebilir, çünkü “gözlerini modelden resime, resimden modele gezdirerek, aslını göre bilecek ve onu kopya edebilecek olanların, yalnız onlar olduğunu söyler.”¹¹

Filozofun yolunu her şeyin kaynağı ve her şeyin yolunu aydınlatan iyilik ve bilgeliğin ışığı aydınlatır. Bu anlamda İyi İdeası şehrin kurucusu için en üstün önemi taşımaktadır. Peki nedir İyi? Bu sorunun yanıtı birçok okuyucuyu hayal kırıklığına uğratabilecek türdendir, ya da umduğu iyilik tanımlamasını ona vermeyecektir. Popper’a göre, Platon iyiyi bir ‘birlik olarak kavranan belirliler sınıfı’ olarak tanımlamaktadır. Bu anlamda Platon yazılarından anlaşılan o ki, iyiyi -koruyan her şey, kötüyü ise- bozulmaya ve soysuzlaşmaya götüren her şey olarak tanımlayabiliriz. Dolayısıyla iyi, şeylerin değişmeyen, durdurulmuş bir durumudur, şeylerin durulma halidir.¹²

Filozof-kralı ideal devletin yöneticisi olarak zorunlu görmesinin nedeni, muhtemelen “demokrasi paradoksu dediği ilkeden de kaynaklanmaktadır. Bu paradoksa göre, devletin yönetim şekli halkın iradesine göre belirlenmek için bırakılırsa, ya halk iradesini onların bir tiranın yönetmesinden yana kullanırsa ne olacaktır? Platon bu nedenle özgür kişinin mutlak özgürlüğünü önce yasalara başkaldırarak, sonra da özgürlüğe yüz çevirip bir tiran için can atmaya kullanabileceğini söylemektedir.¹³ Popper’a göre, Platon’un paradoks olarak gördüğü şey, sadece demokrasi için geçerli değildir, tüm egemenlik teorileri için durum böyledir. Nitekim, biz Platon’un hayal ettiği gibi, en bilge olanı en iyi yönetici diye ayırmış olabiliriz. Fakat bu en iyi yönetici en mükemmel yönetim biçiminin, halkın iradesi olduğuna karar verirse, bu da bir tür aristokrasi paradoksu olmaz mı? Onun için, Popper’ın bu konuda önerdiği yöntem, kim yönetmeli sorusundan vazgeçip, siyasal kurumları öyle örgütleyelim ki, kötü ya da yeteneksiz yöneticilerin çok fazla zarar vermesini önleyebilelim şeklindedir.¹⁴

2.Felsefenin Değişmeyen Problemleri

Popper, Viyana Felsefe Okulu’nun felsefeye biçtiği rolü — yani felsefenin yalnızca soruların ve yöntemlerin dilsel çözümlemeleriyle sınırlı olması gerektiği görüşünü — kabul etmez. Bilindiği gibi, mantıkçı pozitivist filozoflar, aslında gerçek felsefi sorunların var olmadığını öne sürmüş ve böylece felsefeyi metafizikten arındırmak istemişlerdir. Onlara göre, eğer bu tür sorunlar gerçekten varsa bile, bunlar yalnızca dilin kullanımıyla ve sözcüklerin anlam ya da göndergeleriyle ilgili sorunlardır. Felsefe tarihi boyunca felsefe kafasının şair imgelemiyi birlikte yürüdüğünü, filozofun sorularını şairlerin yanıtlayabileceğini iddia etmişlerdir.¹⁵ Oysa Popper, daha önce de belirtildiği gibi, felsefenin gerçek sorunları olduğunu savunur ve bu sorunların özünde evrenbilimsel (kozmozolojik) meseleler olduğunu düşünür. Popper’a göre evrenbilim sorunu iki

¹¹ Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*, 157.

¹² Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*, 157.

¹³ Sibel Akgün, "Karl Popper'in Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (Ocak 2009), 74.

¹⁴ Popper, *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*, 137.

¹⁵ Hans Reischbach, *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*, çev. Cemal Yıldırım (Ankara: Fol Yayınları, 2019), 56.

temel parçadan oluşur: İçinde yaşadığımız evrenin yapısı (Popper'a göre bu konu hiçbir zaman felsefenin gündeminden düşmeyecektir). Evren içinde insan yaşamının bir anlamı olup olmadığı: Popper'a göre bütün bilimler, özünde evrenbilimden başka bir şey değildir. Felsefenin değeri de, doğa bilimleri gibi, evrenbilime sunduğu katkıyla ölçülür. Bu bağlamda filozoflar da — diğer insanlar gibi — gerçeği ararken onları başarıya ulaştıracağını düşündükleri her türlü yöntemi kullanabilirler. Bu nedenle, felsefeye özgü ve yalnızca felsefeye ait tek bir yöntemden söz edilemez.¹⁶

Bu iki sorunun da kökeni Antik Yunan felsefesine dayanır; en azından, Yunan filozoflarının bu konularda sorduğu soruların hâlâ yanıtlanmamış olduğu kesindir. Popper'a göre bilim insanlarının ve filozofların ortak ataları sayılabilecek Homeros, Hesiodos ve ilk dönem doğa filozoflarının (Ön-Sokratiklerin) temel uğraşı da evrenin yapısı ve insanın evrendeki yeri meselesi olmuştur. Popper, sonuç olarak, küçük ve detaycı meselelerle oyalanan titiz filozofların aksine, felsefenin asıl görevini şöyle tanımlar: "Evren ve evrendeki yerimiz, bilgi birikimimizin potansiyel olarak tehlikeli gücü ve bizi iyiliğe ya da kötülüğe yönelten güçler hakkında eleştirel düşünceler geliştirmek."¹⁷ Özetle, küçük sorunlarıyla uğraşan müşkülpesent felsefecilerin tersine, ben (de) felsefenin asıl görevini, evren ve evren içindeki yerimiz, bilgilerimizin tehlikeli kudreti ve bizi iyiye ve kötüye iten güçler hakkında eleştirel düşünceler ortaya atmak olarak görüyorum¹⁸-der Popper.

3.Felsefi Düşünüşün Önündeki Engeller

638

Popper'e göre, insan düşüncesinin — özellikle felsefenin — gelişiminde kullanılan yöntem, deneme-yanılma (*trial and error*) yönteminin özel bir biçimidir. Gerek sıradan insanlar gerekse bilim insanları, çeşitli felsefi önyargılara sahiptir. Bu önyargıların çoğu, doğal ve tartışılmaz kabul edilen, genellikle belirli düşünsel çevrelerden ya da geleneklerden miras kalan kuramlardır. Ancak bu kuramların büyük kısmını bilinçli şekilde fark etmeyiz; dolayısıyla çoğu zaman eleştirmeden savunuruz.¹⁹ İşte bu yaygın ve etkili kuramların eleştirel biçimde incelenmesi ve sınanması gerektiğini savunmak, profesyonel ya da akademik felsefenin varlık nedenini temellendirmek anlamına gelir. Popper'a göre, bu tür kuramlar tüm bilimlerin ve felsefenin çıkış noktasını oluşturur. Daha açık bir ifadeyle, felsefe; eleştirel olmayan sağduyudan, güvenilmez ve çoğu zaman yanıltıcı kanaatlerden doğar. Felsefenin amacı ise, aydınlanmış ve eleştirel bir sağduyuya ulaşmak, doğruya daha yakın, insan yaşamına daha az zarar veren görüşler geliştirmektir. Popper, büyük ölçüde bir sağduyu filozofu olarak nitelendirilebilir. Zira ona göre, hiçbir bilim kesinlik iddiası taşımaz; bilim, ancak sağduyu üzerine kurulabilir. Bu nedenle bilimi nasıl sağduyuyla ilişkilendiriyorsa, felsefeyi de aynı şekilde sağduyuyla temellendirmeye çalışır.²⁰

¹⁶ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 201.

¹⁷ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 201.

¹⁸ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 201.

¹⁹ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 195.

²⁰ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 195.

Felsefenin amacı, eleştirel düşünme yöntemini kullanarak felsefi önyargılardan kurtulmaktır. Popper, bu tür önyargıların düşünce tarihinde yol açtığı olumsuz sonuçlara değinirken, büyük filozoflar tarafından bile fark edilmemiş olmalarına hayret eder. Peki, nedir bu felsefi önyargılar? Örneğin, her kötülüğün arkasında mutlaka bilinen ya da bilinmeyen bir failin olduğu düşüncesi. Hristiyanlar için bu fail şeytandır; Homeros’a göre Tanrıların kıskançlığı ve öfkesidir. Marksistler için ise, sosyalizmin gelişimini engelleyen ve dünyada cennetin kurulmasına mani olan kapitalistlerdir. Popper’a göre, bu tür komplo teorilerinin yanlışlığını ortaya koymak, felsefenin küçümsenmeyecek kadar önemli bir görevidir.

Bir başka önemli felsefi önyargı da, düşüncenin daima çıkarlar tarafından belirlendiği görüşüdür. Bu görüşü en açık şekilde dile getirenlerden biri — belki de farkında bile olmadan — David Hume olmuştur. Hume, aklın tutkular ve psikolojik etkenler tarafından yönlendirildiğini söyleyerek,²¹ yeni görüşlerin sabırla dinlenmesini ve ciddiyetle ele alınmasını zorlaştıran bir yaklaşımı meşrulaştırmıştır.²² Ona göre, farklı bir görüş öne sürüldüğünde bu görüş çoğu zaman diğerlerinin çıkarına hizmet ettiği gerekçesiyle bir kenara atılır.²³ Popper’a göre, bu yaklaşım akılcı bir tartışmayı imkânsız hâle getirir. Çünkü bir görüşle karşılaştığımızda artık “Bu görüşteki gerçek payı nedir?” gibi entelektüel bir merakla değil, “Bu görüşü savunan kişi ne istiyor?”, “Bu kişinin düşüncelerini etkileyen çıkarlar neler?” gibi psikolojik sorularla ilgilenmeye başlarız. Bu da insan aklının evrenselliliğine duyulan inancı zayıflatır ve ortak bir akıl yürütme zemini kalmaz. Aklın, ‘meşruiyeti temellendirilemez olan irrasyonel bir tercih ya da iman olduğu’ konusunda Popperla düşünsel birlikteliği paylaşan onun çağdaşı Feyerabend olmuştur. Ne var ki, ‘ya akla ya da irrasyonalizme iman edeceksin’ gibi bir karar ve tercih karşısında kaldıklarında Popper akıldan yana, Feyerabend ise irrasyonizme imandan yana olmuştur.²⁴

4.Felsefeye Özgü Bir Dil Var mı?

Popper, çok erken dönemlerinden itibaren dilin yanlış kullanımından kaynaklanan bilmecelerden ibaret olmayan gerçek felsefi sorunların var olduğuna inanmış biridir. Ona göre bu sorunlardan bazıları herkese kendisini gösterecek kadar açık ve nettir.²⁵ Daha erken dönemlerde, babasıyla yaptığı bir tartışma sonucu felsefenin hakiki sorunlarının asla kelimeler ve bunların anlamı ile ilgili olmadığını, böyle bir gaflete düşmemesi gerektiğini, felsefenin ciddiye alınması gereken sorunları, olguları ve olgularla ilgili çıkarsamaları sorunu olduğunu fark etmiştir. Bu gerçek sorunların kuramlar, hipotezler ve bunların çözdüğü, gündeme getirdiği sorunlar olduğunu savunmuştur.²⁶ Popper kendisini özcülük karşıtı olarak görür ve döneminin aydınlarının yaptığı gibi, lafzi sorunlar

²¹ David Hume, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, çev. Ergün Baylan (İstanbul: Bilgesu Yayınları, 2015), 268-69.

²² Hume, *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*, 279.

²³ David Hume, *A Treatise on Human Nature* (Oxford: Clarendon Press, t.y.), 2/415.

²⁴ Abdülhatif Tüzer, *Din ve Rasyonalite: Postmodern Bir Yaklaşım* (Antalya: Lotus Yayınevi, 2009), 153-57.

²⁵ Karl Raimond Popper, *Bitmeyen Arayış*, çev. Mustafa Acar (İstanbul: Plato Film Yayınları, 2006), 13.

²⁶ Popper, *Bitmeyen Arayış*, 18.

uğruna gerçek sorunların bir kenara bırakılmasını entelektüel mahvoluşun emin yolu olduğunu düşünür.

Popper, kendisinin de mensubu olduğunu düşündüğü Aydınlanmacı felsefe ile, “kendi-kendini peygamber ilan eden” filozofların çoğunlukta olduğu Alman Romantik felsefesinin farkına dikkat çeker. Ona göre, Aydınlanmacı bir filozof olabildiğince basit konuşur, çünkü anlaşılacak ister. Popper bu açıdan, kendisinin de, birçok görüşlerine katılmadığını peşinen teslim etmesine rağmen, ustası olarak Bertrand Russell’ı salık verir. Popper’ın Russell’a dilin yalınlığı ve basitliği konusundaki ilgisi hayranlık derecesindedir, çünkü Russell’ın her zaman açık ve doğrudan konuştuğunu düşünür.²⁷

Aydın(lamacı) bir filozofun yalın ve basit konuşmasının altındaki temel neden ne olabilir? Aydınlanmacı veya gerçek bir akılcı karşısındakini bırakın kandırmayı, ikna etmeyi bile düşünmez. Çünkü o, kendisinin de yanılabilirliğinin bilincindedir. Fakat Popper’a göre, bir usçunun böyle davranmasının altındaki neden daha derin, ahlaki ve anlamlıdır; “başkalarının özerkliğine, ruhsal bağımsızlığına, önemli konularda onları ikna etmeyecek kadar değer verir. Daha çok çelişkileri ve daha da iyisi mantıksal ve disiplinli eleştiriyi meydana çıkarmak ister. İkna etmek değil, sarsmak ve özgürce fikir oluşturmaya davet etmek ister”.²⁸ Dilin basitliği de bu sebeple Aydınlanmacı için vazgeçilmez öneme sahiptir.

Popper, Almanca konuşulan bölgelerde durumun böyle olmamasından yakınıyor. Ona göre, buradaki aydınların hepsi “en yeni sırlar” ya da bilgiler hakkında bilgiçlik taslamaya çalışırlar. Yalnızca felsefeciler değil, aynı zamanda ekonomistler, doktorlar ve özellikle de psikologlar misyonerliğe soyunmuşlardır. Dolayısıyla, bu iki yaklaşım – aydınlanmacı ile kendini peygamber ilan eden kişi – arasında belirgin bir özellik farkı var mıdır? sorusuna Popper’ın yanıtı, “evet, bu fark konuştukları dille ilgili farktır” olacaktır. Ona göre, aydınlanmacı yalın konuşur. Aydınlanmacının yalın konuşmasının, insanları etkilemek istemeyişinin ve bir şeye inandırmak istemeyişinin nedeni, mantık ve matematik dışında hiçbir şeyin kanıtlanamayacağı ile ilgili olan inancı dolayısıyladır. Tabi ki, argümanlar ileri sürülebilir, yaklaşımlar eleştirilebilir, fakat mantık ve matematik dışında kesin kanıtlar yoktur. Onun için de, sürekli olarak nedenleri tartmak ve hangilerinin ağır bastığına karar vermek gerekir. Buradaki görüşü değerli kılan şey ise, Popper’a göre, bu konudaki özgür karardır. Popper’a göre, dönemin çoğu aydını Fichte, Schelling ve Hegel’den beri peygambermiş gibi tavırlar takınmaya başlamışlar.²⁹ Kant’ı okuyan Schopenhauer; “Eskiden, yalnızca tımarhanelerde rastlanan anlamsız, acayip kelime salatalarını bir yerde toplayarak saçmalığı savunma küstahlığı, en sonunda Hegel’de doruğunu bulmuş ve utanç verici bir şekilde, halkın zihnini bulandırma aleti durumuna gelmişti. Bu, gelecek için akıl almayacak bir şey, Alman

²⁷ Karl Raimond Popper, *Hayat Problem Çözmektir: Bilgi, Tarih ve Politika Üzerine*, çev. Ali Nalbant (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018), 130.

²⁸ Popper, *Hayat Problem Çözmektir: Bilgi, Tarih ve Politika Üzerine*, 130-31.

²⁹ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 223.

budalalığının şaheseri olacaktı”.³⁰ Schopenhauer Fichte’yi sahtekar, felsefenin çokanlamli sözcüklerin kullanımıyla, anlaşılma konuşmayla ve yanıltmacalarla kandırmaya çalışan sinsi yöntemin babası olarak tanımlamıştı.³¹ Hegel’i ise “aptal ve beceriksiz şarlatan” gibi görüyordu.³² Özellikle dilin karmaşık kullanımı ve kasıtlı anlaşılma istememe konusunda Hegel ve Hegelciler’den yakınan Popper, aydınların eğitimsiz olanlara karşı büyük sorumluluğu olduğunu hatırlatır. Modern aydınların gösteriş yapmaktan ve anlaşılma dil kullanmaktan zevk almasını ilginç ve gereksiz bulur. Böyle davranmalarının sebebi olarak ise muhtemelen, dilsel karmaşıklığın ve elitisizmin insanlar üzerinde çarpıcı bir etki bırakmasını görür: Kullandığımız dil, Hegelci öğretmenlerimizden öğrendiğimiz ve bütün Hegelcileri birbirine bağlayan, öğrenilmiş ve suni bir dildir. Alman dilinin bozulmuş halinden başka bir şey olmayan bu dili kullanmakta birbirimizle rekabet ederiz. Zaten entelektüellerle mantıklı bir diyalog kurmamızı engelleyen ve çoğu kez aptalca şeyler söylediğimizi, ‘bulanık suda balık avlamaya’ kalktığımızı görmemizi engelleyen de bu dildir.³³ Oysa ki, Popper’a göre, bu konuda her aydının özel bir sorumluluğu vardır ve bu konuda öğrenim görme ayrıcalığına ve olanağına sahiptir. Bunun karşılığında çevresine (ya da toplumuna) öğrendiklerini, en basit, en açık ve en alçakgönüllü bir biçimde açıklamakla yükümlüdür. En kötüsü, aydınların peygamberler gibi ortaya çıkıp, insanları kehanetleriyle kandırmalarıdır. O halde, basit ve açık bir biçimde kendini ifade edemeyen susmalı, kendini açık biçimde ifade edebilene kadar çalışmaya devam etmelidir.³⁴

Her şeyin tarih içerisinde belirlendiğine, yani “tarihi” olduğuna inanan bir filozof olarak Hegel, çelişkiyi de hem varlığın hem de düşüncenin temel yasası kılınca, bu sefer onun hiçbir fikrine mantıksal olarak itiraz edilemez durumu ortaya çıkmıştır. Çünkü, eğer çelişki doğalsa Hegel’in kendi kendisiyle çelişmesi de doğal olacaktır. Çelişmeyi varlığın ve düşüncenin yasası haline getiren birisi tartışmanın kendisini de imkansız kılmaktadır. Hegel’in kendisinin de bu durumun farkında olması gerekir ki, kendisinden Hristiyanlığı tanımlamasını isteyen birisine “komşunu kendin gibi seveceksin” basitliğinde bir cevap vermek yerine, 10 cilt kitap yazmak zorunda kalır ve bu durumda bile, “beni tek bir kişi anlıyor, o bile anlamıyor hatta” diye yakını ve eserini “felsefeye Almanca konuşmasını öğretme teşebbüsü” olarak arogan bir ifadeyle tanımlar.³⁵

Popper Sokratesçi bir tavırla hiçbirşey bilmediğimiz konusunda hep ısrarcı olmuştur. Ona göre, önemli olan da bilgisiz olabileceğimizi hiç unutmamaktır. Bu nedenle, ne bildiğimizi iddia etmeliyiz, ne de büyük sözler sarfetmeliyiz diyor. Kaldı ki, böyle bir tutumun inanan filozoflarlar açısından Tanrı’ya karşı büyük bir günah olduğunu düşünen Popper, aydınların dörtte üçünün takındığı tavrın genelde bilgiçlik taslamak ve edebiyat parçalamak olduğunu vurgular. “Genelde

³⁰ Will Duran, *Felsefenin Öyküsü*, çev. Ender Gürol (İstanbul: İz Yayıncılık, 2019), 181.

³¹ Roger Scruton, *A Short History of Modern Philosophy: From Descartes to Wittgenstein*, (London: Routledge Pub., 1995), 175.

³² Scruton, *A Short History of Modern Philosophy: From Descartes to Wittgenstein*, 195.

³³ Karl Raimond Popper, *Özgürlüğün En Büyük Düşmanı Eşitlik: Yüzyılın Dersi* (İstanbul: Plato Film Yayınları, 2006), 119.

³⁴ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 99.

³⁵ Duran, *Felsefenin Öyküsü*, 284.

kullanılan tarif, paradoksal anlamsızlıklarla tatlandırılmış genellemeler ve beylik lakırtılardır”, “anlaşılması güç olan abartılı sözler yazmak ve ara ara buna beylik laflar eklemektir”.³⁶ Popper, daha kolay ifade olunması mümkün iken, bu tür beylik laflar ve anlamsızlıklarla tatlandırılmış genellemeler diline örnek olarak, kendisiyle o dönemde kızgın tartışmalara koyulmuş olan Habermas`tan iktibas ettiği bir parça üzerinden durumu anlatmaya devam eder:

-Habermas:

“Adorno, toplumu Hegel mantığından geldiği yadsınamayan kategoriler olarak değerlendirir.”

-Popper bu cümleyi şöyle özetler:

“Adorno, Hegeli anımsatan bir ifade kullanır.”

-Habermas:

“Toplumu, parçalarının toplamından daha fazla olduğunu savlayan önermeye dayanarak, organik açıdan bütünü değerlendirmeyi yasaklayan, salt diyalektik anlamda bir bütün olarak görür.”

-Popper:

“Bu nedenle bütünün, parçalarının toplamından daha fazla olduğunu söylemez”.

642

-Habermas:

“Bütünlük, içinde var olan tüm öğelerin bir araya getirilmesiyle, kaplamsal açıdan belirlenebilen bir küme değildir.”

-Popper:

“Bütün, öğelerden oluşan bir küme değildir.”³⁷

Kısacası Popper, döneminin mazur görülemez bulduğu hastalıklarından biri olarak, aydınların yukarıdaki çeviri ve ifade farkında görüldüğü üzere, modaya uyarak olabildiğince karmaşık bir dil kullanmalarını görür. Ona göre, birçok aydın yazar, karışık ve etkili, kehanette bulunur bir üslupla yazılar yazmaya başlamışlardır. Popper, Goethe`nin *Faust* eserindeki şu duruma dikkat çekerek eleştirdiği gibi, artık karışık, etkileyici ve anlaşılmasız büyük sözcüklerin kullanıldığı bu üsluba fazla hayranlık duyulmaması gerektiğinin altını çizer. Bu üslup artık aydınlarca fazla benimsenmemelidir. Ona göre, bu aynı zamanda büyük bir sorumsuzluk örneğidir. Sağduyu sahibi sağlıklı bir insanın aklını karıştırır. Bu tutum, bir zaman görelilik diye tanımlanan bir felsefeye götürür ve bununla birlikte bütün savların entelektüel açıdan az çok eşit düzeyde benimsenebilir

³⁶ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 102.

³⁷ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 111.

olduğu yaklaşımına varılır. Her şeye izin verilir. Böylelikle toplum, anarşiye, kanunsuzluğa ve en sonunda da şiddetin hakim olduğu bir düzene sürüklenir.³⁸ Sözcüklerdeki karmaşıklığın ve anlaşılabilirliğin, bazen düşünsel yüzeyselliği örtbas etmenin aracı olarak kullanılabileceğine, bazen de müphemlik ve karanlığın dayanılmaz merak ve çekiciliğine dikkat çeken Popper, bu tespiti güçlendirmek adına, bir toplantı sırasında Heidegger'i dinleyen genç bir fizikçinin şöyle dediğini nakleder: "Tek bir kelime bile anlamadım, fakat bunun derin bir felsefe içerdiğini düşünüyorum".³⁹

5.Felsefenin Neliği Konusunda "Öncekilerin" Hataları

Popper'a göre, felsefi düşünme tarzı iki temel soruya yanıt bulma çabasıyla başlamıştır. İlki içinde yaşadığımız dünyanın nasıl bir yer olduğunu anlama çabası olarak görülebilen kozmolojik soru(n)dur. Diğer ise, bu dünya ile ilgili bilginin ne tür bir bilgi olacağı, daha kesin bir ifadeyle, içinde yaşadığımız dünyaya ilişkin bilginin hangi tür bilgi olabileceği (epistemik) sorusudur.⁴⁰ Felsefenin erken dönemlerinden itibaren, Presokratesçi filozofların temel kaygısı kozmoloji sorunu olmuştur ve Popper açısından felsefenin sorusu olmaya hala devam etmesi gereken de budur. Bu nedenledir ki, gerek bilim gerekse felsefe bu kaygılardan uzaklaştığı ölçüde, hayret, merak duygularını kaybettiği oranda ve içinde yaşadığımız evrenin bilmecelerini merak etmekten vazgeçtiği anda önem ve cazibelerini de kaybetmiştir. Bu iki ilke açısından bakıldığında felsefeyi bir az farklı bir pozisyonda bile düşünmek mümkündür. Şöyle ki, Popper için, spesifik bir alanda uzmanlaşma (*specialization*) bilim için gereklilik olarak görülebilir belki ama mantıkçı pozitivistlerin yapmak ya da görmek istediği gibi, felsefe için böyle bir uzmanlaşma, daha doğrusu alan daralması ve yöntemsel sınırlama affedilmez ölümcül, bir hatadır.⁴¹ Felsefecilerin uzman olmasını yadsıma nedeni, bilimde ve felsefede uzmanların yetkinliğine olan sakıncalı boş inançların doğmasını engelleme isteğinden ileri gelmiştir.⁴² Bu nedenle, Popper felsefe ile ilgili genel yanlış kanıları ortadan kaldırmak amacıyla, her şeyden önce felsefenin ne olduğunu değil, felsefenin ne olmadığını tanımlamayı önemli görür. Ona göre;

Felsefe, Bilimden Arta Kalanlar Değildir: Felsefe, bilimsel hataları ya da tarihsel yanlışları temizleme işi değildir. Onu bilimin ölçütlerine göre değerlendirmek ne kadar yanlışsa, bilimle özdeşleştirmek de aynı ölçüde hatalıdır. Felsefe, kendine özgü bir arayıştır; bilimden ödünç aldığı ölçütlerle değil, kendi akıl yürütme yollarıyla değer kazanır.

Felsefe Estetik Değil, Hakikat Arayışıdır: Felsefi yapıtlar birer düşünsel sanat eseri gibi görülebilir, ama büyük filozofların amacı hiçbir zaman yalnızca estetik bir bütünlük kurmak olmamıştır. Onlar,

³⁸ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 206.

³⁹ Karl Raimond Popper, *The World of Parmenides: Essays on the Presocratic Enlightenment* (London: Routledge Pub., 2002), 35.

⁴⁰ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 199.

⁴¹ Karl Raimond Popper, *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Discovery* (London: Routledge Pub., 1995), 136.

⁴² Karl Raimond Popper, *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*, çev. İlknur Aka - İbrahim Turan (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015), 36.

düşünsel cesaretle ve entelektüel kararlılıkla hakikate bir adım daha yaklaşmak istemişlerdir. Popper'ın ifadesiyle, filozofların hareket noktası "güzellik" değil, doğruluk ve bu uğurda gösterilen cesarettir. Bu nedenle Popper, Aydınlanma'nın sloganını hatırlatır: "*Sapere Aude!*" – Akılını kullanma cesaretini göster!⁴³

Felsefe, Doğruların Tesadüfi Ürünü Değildir: Felsefe, doğruların şans eseri ortaya çıktığı bir deneme-yanılma tarihi değildir. Büyük filozoflar, doğruyu bilinçli bir şekilde aramış, onun peşinde yürümüşlerdir. Bu anlamda Popper, Hegel ve Fichte gibi düşünürlerin hakikati değil, sistemsal bir estetiği önemsediklerini düşünür ve onları bu yüzden büyük filozoflar arasında saymaz.

Felsefe, Kavramların Teknik Çözümlemesi Değildir: Felsefe, sözcükleri ya da kavramları çözümleme uğraşı değildir. Kavramlar, düşünceleri ifade etmenin araçlarıdır; felsefenin amacı bu araçları değil, anlam taşıyan kuramları ve gerçeklik sorularını tartışmaktır. Mantıkçı pozitivistlerin, dil çözümlemesiyle metafiziği dışlama çabası Popper'a göre felsefenin özünden uzaklaşmaktır. Carnap gibi düşünürler anlamın çözümlemesini bilimle ilişkilendirirken, Popper felsefeyi daha derin ve varoluşsal bir arayış olarak görür.

Felsefe, Zeka Gösterisi Yapmak Değildir: Popper'a göre felsefe, insanın kendini zeki göstermeye çalıştığı bir vitrin olmamalıdır. Kendi kendine konuşan filozof, kendini yalnızca tanrı gibi gören biridir. Oysa filozoflar da sıradan insanlar gibidir; önemli olan başkalarıyla iletişim içinde düşünmek ve akıl yürütmektir.

Felsefe, Entelektüel Terapi Değildir: Mantıkçı pozitivistler için felsefe, zihinsel karmaşayı çözmek adına bir terapi yöntemi gibi görülmüştür. Oysa Popper'a göre, her insanın evren, bilgi ve anlam üzerine bir felsefi sorusu vardır. Felsefe, bu büyük sorulara yanıt arama sürecidir; rahatlatıcı reçeteler değil, insanın hakikate yönelik bitmek bilmeyen çabasıdır.

Felsefe, Kesinlik Arayışı Değildir: Popper, kesinliğe duyulan aşırı arzuya karşı çıkar. Ona göre bir düşünceyi gereğinden fazla kesinleştirmek ya da fazlaca açıklığa kavuşturmak, felsefenin doğasına aykırıdır. Felsefe, kesin doğrulara ulaşmak değil, yanılabilirlik bilinciyle doğruya yaklaşmak çabasıdır.

Felsefe, Kavramsal Çerçeve Hazırlama Girişimi Değildir: Popper'a göre felsefenin amacı, gelecekteki problemlere çözüm olacak şemalar üretmek değildir. Bu noktada John Locke'un düşmüş olduğu hataya dikkat çeker. Locke, etik bir metin yazmak isterken önce düşünsel temelleri atma çabasına girer. Ancak bu "önçalışmalar", Popper'a göre felsefeyi kavramlar içinde boğulmuş bir monoloğa dönüştürmüştür. Felsefe, kuramların peşinden gitmeli; onları önceden tanımlamaya kalkmamalıdır.

Felsefe, Çağın Ruhu Değil, Ona Tepkidir: Hegel, felsefeyi "çağdaş ruhun ifadesi" olarak görmüştür. Ancak Popper'a göre bu yaklaşım, felsefeyi yalnızca zamanın ruhuna uyum sağlayan,

⁴³ Immanuel Kant, *Aydınlanma Nedir?* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015), 1.

eleştirellikten uzak bir uğraşa indirger. Oysa felsefenin görevi, çağa uyum sağlamak değil, gerektiğinde ona karşı çıkmaktır. Felsefe, sadece zamanı yansıtmaz; zamanı sorgular ve dönüştürmeye çalışır. Popper'a göre her insan bir filozoftur. Fakat bazıları daha filozofca fikir yürütürler. O, akademik felsefeyi yadsımamakla beraber, onların Platon'un kastettiği anlamda ayrıcalıklı bir sınıf olduğu görüşüne kesinlikle katılmaz. Ona göre, hiçbir filozofun yapıtı, ünlü bir ressamın resmi ya da ünlü bir bestecinin bestesi gibi onların özgün eseri anlamına gelmez.⁴⁴

Sonuç

Popper'ın felsefe tarihindeki etkili düşünürlere yönelttiği eleştiriler zaman zaman yoğun tartışmalara neden olmuştur. Ancak kendisi, eleştirilerinin sertliğinin farkındadır ve bu tavrını kendi eleştirel rasyonalizm anlayışı çerçevesinde meşrulaştırmaya çalışmıştır. Popper'a göre, en büyük düşünürler dahi ciddi yanlışlara düşebilir ve bu hataların fark edilmesi ile düzeltilmesi, ancak sistemli ve eleştirel bir yaklaşım sayesinde mümkündür. Bu bağlamda, Popper'ın amacı filozofları küçümsemek ya da değersizleştirmek değil; uygarlığın sürdürülebilirliği açısından, "büyük insanlara" duyulan aşırı hayranlığın ve otoriteye sorgusuz bağlılığın terk edilmesi gerektiğini ortaya koymaktır.

Popper'a göre felsefe, evrenin doğasını (kozmoji) ve bilgiyi (epistemoloji) sorgulamakla başlar. Gerçek felsefe, merak ve hakikat arayışıyla yön bulur. Ona göre felsefenin asıl amacı, bilinçli bir şekilde gerçeği aramaktır. Aynı zamanda felsefe bir tür entelektüel terapi olarak da görülmemelidir. Popper, felsefeyi "çağın ruhu" olarak değil, sorgulama işi olarak tanımlar. Felsefenin herkesin katılabileceği bir düşünme çabası olduğunu savunur. Amaç, doğru sorular sorarak hakikate yaklaşımdır. Bu nedenle felsefe, yalnızca akademik ya da elit bir uğraş değil, herkesin katılabileceği bir arayıştır. Ona göre filozof olmak, ayrıcalıklı bir unvan değil; düşünmeye cesaret etmek ve sorgulamaya açık olmaktır. Popper'a göre felsefi düşünce, deneme-yanılma yönteminin özel bir biçimiyle gelişir. İnsanlar, farkında olmadan çeşitli felsefi önyargılara sahiptir ve bu önyargılar eleştirilmeden savunulur. Felsefenin görevi, bu yaygın ve zararlı kuramları eleştirel düşünmeyle sorgulamak ve aşmaktır. Bu önyargılar felsefi düşüncenin önünde engeldir. Felsefenin amacı, bu tür düşünsel kalıpları eleştirerek insan aklının evrenselliğine ve eleştirel düşünceye dayalı bir zemine ulaşmaktır. Bir filozofun en değerli katkısı, daha önce fark edilmemiş bir çelişki ya da sorunu ortaya çıkarmasıdır. Bu, çözülmüş bilmecelelerden daha değerlidir. Filozof, insanları düşünmeye zorlayan, dogmalardan uyandıran kişidir.

Popper'a göre felsefi düşünce, deneme-yanılma yönteminin özel bir biçimiyle gelişir. İnsanlar, farkında olmadan çeşitli felsefi önyargılara sahiptir ve bu önyargılar eleştirilmeden savunulur. Felsefenin görevi, bu yaygın ve zararlı kuramları eleştirel düşünmeyle sorgulamak ve aşmaktır. Bu önyargılar felsefi düşüncenin önünde engeldir. Felsefenin amacı, bu tür düşünsel kalıpları eleştirerek insan aklının evrenselliğine ve eleştirel düşünceye dayalı bir zemine ulaşmaktır. Bir filozofun en değerli katkısı, daha önce fark edilmemiş bir çelişki ya da sorunu ortaya çıkarmasıdır.

⁴⁴ Popper, *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*, 186.

Bu, çözülmüş bilmecelerden daha değerlidir. Filozof, insanları düşünmeye zorlayan, dogmalardan uyandıran kişidir. Popper, gerçek felsefi sorunların dilsel bilmecelerden değil, olgularla ilgili çelişkilerden doğduğunu savunur. Ona göre felsefe, laf oyunları ile değil, gerçek sorunlara dair kuramlar ve eleştirilerle ilgilenmelidir. Bu nedenle Popper, felsefi akıl yürütme için yalın ve açık bir dili savunur. Ona göre, aydınlanmacı bir filozof, insanları ikna etmeye değil, düşünmeye teşvik eder. Bu yüzden basit konuşur, çünkü karşısındakinin özgür iradesine ve eleştirel gücüne saygı duyar. Ona göre yalnızca mantık ve matematik kesinlik sunabilir; diğer tüm alanlarda açıklık ve eleştiri önemlidir. Popper, Alman romantik filozofları anlaşılmaz, karmaşık ve gösterişli dilleriyle halkı kandırdıklarını söyler. Bu tür filozofları, sahte peygamberler olarak tanımlar ve onların entelektüel kibrini eleştirir. Popper, ayrıca herkesin filozof olabileceğini savunur. Akademik felsefeyi küçümsemez, ancak filozofların görüşlerinin dokunulmaz olmadığını vurgular.

KAYNAKÇA

Akgün, Sibel. "Karl Popper'in Tarih, Toplum ve Siyaset Felsefesi Üzerine Görüşleri", *FLSF Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi* 7/1 (Ocak 2009), 59-76.

Çıvgın, Ayşe Gül. "Platon'un Adalet ve Filozof-Kral Anlayışı", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi* 7/1 (Mart 2018), 212-29. <https://doi.org/10.15869/itobiad.360989>.

Duran, Will. *Felsefenin Öyküsü*. çev. Ender Gürol. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.

Einstein, Albert. *Relativity: The Special and the General Theory. A Popular Exposition*. London: Methua Co., 1920.

Feyerabend, Paul Karl. *Three Dialogues on Knowledge*. Basel: Blackwell, 1991.

Hume, David. *A Treatise on Human Nature*. Oxford: Clarendon Press, t.y.

Hume, David. *İnsan Doğası Üzerine Bir İnceleme*. çev. Ergün Baylan. İstanbul: Bilgesu Yayınları, 2015.

Işık, Aydın. "Platon'un Devlet'inde/Politeia'sında Yalanın Ontolojik Yapısı", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/1 (Ocak 2018), 1-16.

Kant, Immanuel. *Aydınlanma Nedir?* İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.

Platon. *Devlet*. çev. Ahmet Çalışkanlar. İstanbul: Maviçatı Yayınları, 2017.

Popper, Karl Raimond. *Açık Toplum ve Düşmanları: Hegel, Marks ve Sonrası*. çev. Harun Rızatepe. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1989.

Popper, Karl Raimond. *Bilimsel Araştırmanın Mantığı*. çev. İlknur Aka - İbrahim Turan. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2015.

Popper, Karl Raimond. *Bitmeyen Arayış*. çev. Mustafa Acar. İstanbul: Plato Film Yayınları, 2006.

Popper, Karl Raimond. *Conjectures and Refutations: The Growth of Scientific Discovery*. London: Routledge Pub., 1995.

Popper, Karl Raimond. *Daha İyi Bir Dünya Arayışı*. çev. İlknur Aka. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2016.

Popper, Karl Raimond. *Hayat Problem Çözmektir: Bilgi, Tarih ve Politika Üzerine*. çev. Ali Nalbant. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2018.

Popper, Karl Raimond. *Özgürlüğün En Büyük Düşmanı Eşitlik: Yüzyılın Dersi*. İstanbul: Plato Film Yayınları, 2006.

Popper, Karl Raimond. *The World of Parmenides: Essays on the Presocratic Enlightenment*. London: Routledge Pub., 2002.

Reicbach, Hans. *Bilimsel Felsefenin Doğuşu*. çev. Cemal Yıldırım. İstanbul: Fol Yayınları, 2019.

Scruton, Roger. *A Short History of Modern Philosophy: From Descartes to Wittgenstein*. London: Routledge Pub., 1995.

Tüzer, Abdüllatif. *Din ve Rasyonalite: Postmodern Bir Yaklaşım*. Antalya: Lotus Yayınevi, 2009.